

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ВІЛЬНОГО ДОСТУПУ ДО НАВЧАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ ЄВРОПИ

FEATURES OF CREATING FREE ACCESS TO VISUAL LITERACY TRAINING IN EUROPEAN UNIVERSITIES

Стаття присвячена дослідженню досвіду співпраці університетів Європи у проекті «Критична візуальна медіаграмотність та розширення можливостей» (КВММ) з метою створення мікро-навчального курсу з візуальної грамотності. Основна увага авторів проекту спрямована на сприяння розвитку критичної візуальної грамотності, визнанні її фундаментальної ролі у формуванні навичок використання інформації європейськими студентами та громадянами в цифрову епоху. Курс розроблено після проведення глибокого аналізу кращих практик у сфері візуальної комунікації. Таким чином, було зібрано цінні знання в широкому діапазоні педагогічних та технологічних підходів, які вдало застосовано у Європі і можливо використати в інших глобальних регіонах. Партнери проекту провели розмови з фахівцями з візуальних досліджень та візуальної комунікації. Як наслідок спільної діяльності, партнери проекту усвідомили важливість підвищення навичок візуальної грамотності у вищій освіті.

Дослідження виявило, що університети, об'єднавши зусилля та розділивши обов'язки, провели ґрунтовні дослідження проблеми візуальної грамотності, довели свою вирішальну роль у формуванні глибокого культурного переходу до нового суспільства, що базується на інформаційних технологіях, включаючи візуальну грамотність у свої програми. Однак, дослідження довели, що для поширення цих надзвичайно важливих знань у суспільстві потрібно також використовувати сучасні засоби, такі як подкасти, чи загальнодоступні безкоштовні навчальні платформи. Створення таких засобів стало спільною метою об'єднання університетів Європи та неприбуткових організацій, а планування загального безкоштовного освітнього простору спричинило дослідження новітніх важелів впливу на освітні процеси та поглиблене вивчення феномену візуальної грамотності в університетах та у повсякденному житті.

Ключові слова: медійна грамотність, візуальна грамотність, мікро-навчальні курси,

проект КВММ, університети, безкоштовний освітній простір, європейський досвід.

The article is devoted to the study of the experience of cooperation between European universities in the CLIP project with the aim of creating a micro-educational course on visual literacy. The main focus of the project authors is to promote the development of critical visual literacy, recognizing its fundamental role in shaping the skills of information use by European students and citizens in the digital age through a micro-learning course on critical visual literacy. The course was developed after conducting an in-depth analysis of best practices in the field of visual communication. Thus, valuable knowledge was collected in a wide range of pedagogical and technological approaches, which were successfully applied in Europe and can be used in other global regions.

Project partners held conversations with specialists in visual research and visual communication. As a consequence of the joint activities, project partners showed a deep understanding of the importance of enhancing visual literacy skills in higher education and everyday life.

The study has found that universities, by joining efforts and sharing responsibilities, conducted thorough research on the issue of visual literacy, proved their crucial role in shaping a deep cultural transition to a new information technology-based society, including visual literacy in their programs. However, research has proven that the dissemination of this extremely important knowledge in society also requires the use of modern tools, such as podcasts or publicly available free educational platforms. The creation of such facilities became a common goal of united European universities and non-profit organizations, and the planning of a common free educational space led to the study of the latest levers of influence on educational processes and an in-depth study of the phenomenon of visual literacy.

Key words: media literacy, visual literacy, micro-educational courses, CLIP project, universities, free educational space, European experience.

УДК 37.016:003
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/85.1.9>

Фучила О.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
технічного спрямування
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

З широким домінуванням візуальних медіа на різних платформах, починаючи від соціальних медіа до новинних видань та індустрії розваг, спосіб отримання та поширення знань зазнав значної трансформації. Глибокий вплив зображень на сучасну культуру спричинив переосмислення концепції освіти. Особливо з появою цифрових технологій зображення все частіше стають невід'ємною частиною культурного середовища, яке оточує нас, змінюючи спосіб отримання та поширення знань.

Університети відіграють вирішальну роль у навігації та формуванні цього глибокого культурного переходу, включаючи медію та, зокрема,

візуальну грамотність у свої програми. Але для забезпечення поширення цих надзвичайно важливих знань у суспільстві потрібно також використовувати сучасні засоби, такі як подкасти, чи загальнодоступні безкоштовні навчальні платформи. Створення таких засобів стало спільною метою об'єднання університетів Європи та неприбуткових організацій, а планування загального безкоштовного освітнього простору спричинило дослідження новітніх важелів впливу на освітні процеси та поглиблене вивчення феномену візуальної грамотності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, спрямовані на вивчення глибокого

впливу зображень на сучасну культуру та створення нових загальнодоступних освітніх програм, мають на меті впровадження нових підходів до навчання візуальної грамотності в університетах. Оскільки візуальні медійні засоби займають все більше місця на різноманітних комунікативних платформах, вміння їх інтерпретувати набуває все більшого, критичного, значення [13]. Діяльність численних європейських університетів в тісній співпраці, в умовах чіткого розподілу дослідницьких та креативних зобов'язань та за допомоги неприбуткових організацій призводить до створення загальнодоступних засобів навчання візуальної грамотності. Над дослідженням проблеми працювали, зокрема, такі організації, як Європейська комісія, ЮНЕСКО, Середземноморський союз університетів, світові науковці С. Абас, П. М. Амбургі, Г. Дж. Вільсон, С. Гродоскі, М. Ді Монте, Б. М. Карпентер, В. Озсої, Е. Д. Ромеро, А. Пінотті, С. Сарібаш, Л. Саундерс, Л. Сіфуентес, З. Томленовіч, тощо, та українські науковці З. Батринчук, О. Бешлей, В. Кремень, В. Смелянська, Ю. Трач, І. Школа та інші досліджували важливість розвитку навичок дослідження та інтерпретування візуальних засобів представлення інформації. Однак, європейські країни мають значний досвід у впровадженні візуальної грамотності в навчальний процес вищої школи, отже варто його розглянути та дослідити можливості застосування в системі вищої освіти України.

Мета статті. Проаналізувати особливості створення вільного доступу до навчання візуальної грамотності в університетах Європи.

Виклад основного матеріалу. Прикладом спільної діяльності групи європейських університетів та інших неприбуткових організацій є проект «Критична візуальна медіаграмотність та розширення можливостей» (англ. – “Critical visual media Literacy and emPowerment”, CLIP). Він спрямований на зміцнення цифрових можливостей сектору вищої освіти та підвищення критичних навичок візуальної грамотності, що є фундаментальним компонентом того, як європейські студенти та інші громадяни отримують інформацію в цифрову епоху. Цей конкретний проект має на меті надати студентам вищих навчальних закладів навички критичного аналізу візуальних медіа та боротьби з поширенням дезінформації [9].

Проект фінансувався програмою Європейського Союзу Erasmus+, триває понад 18 місяців (з жовтня 2022 року) і реалізується за участю ЗВО Європи [5]. Це, в першу чергу, Союз середземноморських університетів (італ. – *Unione delle Università del Mediterraneo*, UNIMED), в складі якого – 149 університетів з 24 країн Середземноморського регіону (або тих, які мають до нього особливий інтерес) з головним офісом у м. Рим, Італія [14].

Активну участь у проекті беруть також Вільний університет мов та комунікацій, м. Мілан, Італія (італ. – *Istituto Universitario di Lingue Moderne*) та Грецький відкритий університет, ГВУ (грец. – *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*, англ. – *Hellenic Open University*) – державний університет у м. Патри, Греція, що спеціалізується на дистанційній освіті [9, с. 15].

Ще один учасник проекту, ALL DIGITAL (раніше відомий як *Telecentre Europe*, інклюзивна мережа мереж, яка підвищувала вплив і ефективність європейських телецентрів шляхом сприяння обміну знаннями та навчання між своїми членами) є провідною загальноєвропейською асоціацією, розташованою в Брюсселі, яка представляє організації-члени по всій Європі, що працюють з 25 000 центрами цифрової компетенції. Ця мережа працює з мільйонами європейців, які мають недостатній рівень цифрових навичок, а саме, над розвитком їхніх можливостей і підтримкою їх у отриманні цифрових навичок, щоб користуватися онлайн-сервісами, як то, знайти роботу, мати кращу якість життя та бути включеними в сучасне цифрове суспільство [4, 9].

Усі партнери проводили бесіди з дослідниками та практиками з візуальної грамотності, які поглибили розуміння важливості підвищення навичок візуальної грамотності зокрема в академічній освіті. Отже, основна увага CLIP спрямована на просування критичної візуальної грамотності в академічні навчальні програми, визнаючи її фундаментальну роль у формуванні звичок споживання інформації європейських студентів у цифрову епоху [10]. Для досягнення цієї мети проект CLIP розробив курс мікро-навчання критичної візуальної грамотності.

Мікронавчання – це спосіб викладання та надання контенту невеликими (3–5 хвилин) уривками при потребі і з цільовим і конкретним результатом навчання. Учасники навчання контролюють що і коли вони вивчають, і можуть завершити навчання там і тоді, коли знаходять час і місце. Короткі відео часто є основою мікронавчальних курсів. Утримування тривалості відео від 3 до 7 хвилин дозволяє учасникам легко вписати навчання у свій графік.

Для створення такого курсу кожен партнер CLIP зібрав майже 30 кейсів за різними критеріями, щоб охопити ширшу сферу медіаграмотності в Європі та за кордоном. Спеціалісти ALL DIGITAL досліджували архіви проектів, ділячись результатами свого минулого досвіду. Вільний університет мов та комунікацій та Грецький відкритий університет приділили увагу, з одного боку, академічним кейсам як в Італії, так і в Греції, які найбільше пов'язані з темами, що розглядаються в проекті, використовуючи наступні ключові слова: візуальна медіаграмотність, курси, програми та заходи. З іншого боку,

у Вільному університеті зосередились на керівних принципах, визначених Асоціацією коледжних та дослідницьких бібліотек (ACRL) – підрозділ Американської бібліотечної асоціації (ALA) – створений для перерахування компетенцій, які студенти повинні отримати в області візуальної комунікації, розширюючи межі досліджень поза Європейський континент [3]. ГВУ вибрав кілька прикладів діяльності та ресурсів, знайдених в Інтернеті, які стосуються тем проекту.

Союз середземноморських університетів зібрав кейси з різних джерел, частково звертаючи увагу на ті університети, які особливо зацікавлені у розвитку навичок візуальної грамотності в стипендіях, частково розглядаючи досвід загальних платформ, яка пропонують доступний спосіб отримати освіту в галузі медіа та грамотності. Після дослідження було проведено консультацію серед партнерів з метою глибокого аналізу результатів та вибору найбільш прийнятних для створення курсу мікро-навчання.

Відповідно до цілей Плану дій Комісії з цифрової освіти 2021–2027, яка спрямована на те, щоб зробити освіту ще більш чутливою до допомоги «розвивати здатність критично підходити, фільтрувати та оцінювати інформацію, зокрема для виявлення дезінформації та управління переважанням інформацією» [11, с. 2], було визначено найкращі практики та проаналізовано їх для кращого розуміння: (1) критичних аспектів ролі зображень у сучасній комунікації; (2) як допомогти людям навчати і вчитися, через інклюзивні дебати, «читання» та аналіз зображень; (3) як визначити візуальну дезінформацію онлайн, розвиваючи критичне мислення та науковий підхід до зображень; (4) як працювати з зображеннями, використовуючи різні перспективи: від історичних до теоретичних і практичних; (5) як застосовувати навички візуальної грамотності в стипендіальних дослідженнях, курсових роботах та професійних практиках [7, 15].

Для розробки курсу мікро-навчання партнери вирішили створити структуру, що складається з вступу та чотирьох модулів. Ці модулі охоплюють всі важливі аспекти, пов'язані з зображеннями, спираючись на цінні ідеї, зібрані за допомогою глибокого дослідження найкращих практик.

Цей підхід забезпечив основу для включення найбільш значущих тем для викладання, дозволяючи надати студентам глибоке розуміння ролі візуальних елементів і здатність критично підходити до зображень. Щоб забезпечити захоплюючий досвід навчання, рекомендовано використовувати стислі відео-лекції, які охоплюють ключові концепції, разом із інтерактивними заходами, що їх надають на платформі, та академічними документами для завантаження, щоб поглибити конкретні теми кожного модуля [8].

Вступний модуль служить для ознайомлення із платформою курсу, включаючи педагогічні прийоми та методи оцінювання, що застосовуються. Модуль надає студентам стислий вступ для розуміння важливості розвитку навичок візуальної грамотності та ознайомлення з основною темою курсу.

Наступні робочі модулі призначені для розвитку конкретних навичок. Перший, «Критичний погляд» (англ. – Critical looking), спрямований на розвиток критичного бачення, розпочинається з розгляду зображень як продуктів людської діяльності та інтерпретації, а не як прямого представлення реальності. Багато прихованих аспектів можуть не бути очевидними з першого погляду. Крім того, сила винаходу фотографії та кіно поширюється на візуальну культуру загалом, яка стерла межі між реальністю та репрезентацією [6]. Досліджується вплив цієї культури на формування сприйняття, переконань і того, як ми інтерпретуємо візуальну інформацію.

Другий модуль, «Переналаштуйте свій погляд» (англ. – Rethink Your Eye), зосереджений на важливості усвідомлення того, що всі зображення містять вбудовані повідомлення про цінності, переконання та перспективи творців. Візуальні медіа передають повідомлення про творців і, водночас, відображають культурне, етичне та естетичне походження глядачів, формуючи їхні інтерпретації та відповіді під час взаємодії з зображеннями [2]. Досліджуючи ці аспекти, учні отримають критичне розуміння того, як зображення впливають на їхнє сприйняття реальності та цінності.

Третій модуль під назвою «Декодування візуального значення» (англ. – Decoding Visual Meaning) досліджує, як значущість зображень може зазнавати суттєвих трансформацій на основі контекстуальної структури, в якій вони переглядаються. Значення, яке приписується кожній картині, залежить від супровідних текстів і від усіх дискурсів, що її оточують [1, с. 105]. Студенти вивчатимуть, як такі аспекти як історичний, соціальний і культурний контексти впливають на інтерпретацію та сприйняття візуальних образів.

Останній модуль, «Збереження минулого» (англ. – Preserving the Past), демонструє роль зображень, включаючи аудіовізуальні матеріали, малюнки, фотографії та фільми, як візуальних свідків минулого, слугуючи безцінними архівами для майбутніх поколінь. Тут наголошено на важливості їх збереження у архівах, які діють як життєво важливі установи для збереження візуальних знань. Студенти розмірковуюватимуть про глибоке значення зображень як історичних документів, досліджуючи ефективні стратегії пошуку зображень, включаючи відповідні ключові слова та текстові запити для навігації у цифрових архівах [9, с. 27].

Після виконання цих модулів, автори гарантують студентам досягнення компетенцій для виявлення спотворень зображень та стереотипів у візуальних артефактах, надаючи студентам основи візуальної культури та здатність інтерпретувати зображення та супровідні тексти. Студенти будуть оснащені поглибленим розумінням того, скільки культурних упереджень і стереотипів несуть зображення, які, на перший погляд, здаються об'єктивними і нейтральними. Після курсу мікро-навчання студенти також відкриють найновіші та найкращі практики візуальної комунікації.

Висновки. Ключовою рисою сучасного медійного простору є широке використання ілюстрацій – фотографій, картин, відео-матеріалів [12]. Очікується, що після закінчення описаного курсу мікро-навчання студенти будуть володіти можливостями та навичками візуально грамотної особистості. До них відноситься здатність визначати природу візуальних матеріалів, а також інтерпретувати та критично аналізувати зображення та візуальні медіа. Крім того, студенти будуть ефективно знаходити та отримувати доступ до зображень, оцінюючи надійність архівних джерел і маючи розуміння, як використовувати зображення етично та компетентно.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Abas S. Reading the world – Teaching visual analysis in higher education. *Journal of Visual Literacy*, 38(1–2). 2019. P. 100–109.
2. Amburgy P. M. Diversity, pedagogy, and visual culture. *Art Education*, 64(5). 2011. P. 6–11.
3. Association of College Research Libraries (ACRL). Companion Document to the ACRL Framework for Information Literacy for Higher Education the Framework for Visual Literacy in Higher Education. Chicago, USA: American Library Association, 2022. 10 p.
4. Carpenter II B.S., Cifuentes L. Visual culture and literacy online: Image galleries as sites of learning. *Art Education*, 64 (4). 2011. P. 33–40.
5. European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 40 p.
6. Grodoski C. Unpacking & packing visual culture: Creative thinking strategies. *Art Education*, 69(3). 2016. P. 20–26.
7. Montani P. Destini tecnologici dell'immaginazione. Milano: Mimesis, 2022. 194 p.
8. Özsoy V., Saribaş S. Developing Visual Literacy Skills in Teacher Education: Different ways of looking at the visual images. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, V16, N3. 2021. P. 67–88.
9. Pezzano S. Report on visual media literacy in Europe. Zenodo, 2023. 30 p.
10. Romero E. D., Bobkina J. Exploring critical and visual literacy needs in digital learning environments: The use of memes in the EFL/ESL university classroom. *Thinking Skills and Creativity*, 40. 2021. P. 1–16.
11. The Digital Education Action Plan (2021-2027): factsheet. European Union, 2020. 2 p.
12. Wilson G. J. Visual(ization) education: Expanding possibilities of arts-based pedagogy. *Art Education*, 72(3). 2019. P. 50–53.
13. UNESCO. World Trends in Freedom of Expression and Media Development: 2017/2018 Global Report. Paris: UNESCO, 2018. 200 p.
14. UNIMED – Mediterranean Universities Union. URL: <https://www.uni-med.net>
15. Zanelli D., Formenti A., Pinotti A. Immagini come alfabeto: La dimensione pedagogica della fotografia. Milano: Silvana Editoriale, 2021. 200 p.